

Julkaistu: Paasonen, Susanna, Liioitellut erot: Pornografia ja tulkinnan etiikka. Teoksessa Kirsti Lempiäinen, Taru Leppänen ja Susanna Paasonen (toim.), *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*. Turku: Utukirjat 2012, 85–108.

Liioitellut erot: pornografia ja tulkinnan etiikka

Susanna Paasonen

Mikäli pornografian sisäisten erojen läpileikkaamasta lajityypistä voidaan sanoa jotain yleistä, niin sen moodeihin kuuluu erojen liioittelu. Pornossa iän, sukupuolen, yhteiskuntaluokan, kansallisuuden, ”rodun” tai ammatin kaltaisia kategorioita sekä liioitellaan, kärjistetään että törmäytetään jatkuvasti. Toisin sanoen sosiaaliset erot eivät ole vain tunnistettavia, vaan ne maalataan esille mahdollisimman leveillä siveltimenvedoilla ja kehystetään ylettömällä, liioittelevalla retoriikalla. Nuorten ja vanhojen, pieni- ja suurikokoisten, tumma- ja vaaleaihoisten, nais- ja miesesiintyjien välisiä eroja alleviivataan väsymättä. Nämä eronteot ovat hierarkkisia siinä mielessä, että vastakkainasettelun toinen osapuoli tapaa usein hallita tilannetta. Erontekoja siis sekä kierrätetään että sidotaan uutterasti monenlaisiin kontrollikuvastoihin. Tuloksena on paikoin hyvinkin teatraalisia hallinnan ja alistumisen koreografioita.

Feministinen tutkimus on tulkinnut pornon sosiaalisia eroja liioittelevaa kuvastoja sekä rasistisiksi että seksistisiksi (esim. Mason-Grant 2004). Pornon kierrättämiä kontrollikuvastoja taas on luettu sukupuolittuneiden valtasuhteiden heijastumina ja pönkityksenä (esim. Jensen 2007). Tällaisilla kirjaimellisilla tulkinnoilla on rajoituksensa, sillä lukiessaan kontrollikuvastoja yhteiskunnallisten valtasuhteiden symboleina tai todisteina tutkijat lyövät tarkastelemissaan kuvastojen merkitykset jo ennalta lukkoon. Väitänkin seuraavassa, etteivät pornon kirjaimelliset, oireelliset ja symboliset tulkinnat mahdollista lajityypin sisäisen dynamiikan ja siinä esitettyjen liioiteltujen erojen ymmärtämistä.

Populaarit lajityypit tapaavat olla toisteisia, mutta pornossa toisto ja tyypittely on vieläkin näkyvämpää ja ylettömämpää kuin esimerkiksi kauhussa tai komediassa (vrt. Arthurs 2004, 43). Tutut hahmotyypit, ilmaukset, kohtaukset, asennot, eleet, kuvarajaukset, äännähdykset ja ilmeet toistuvat kuvasta ja videosta toiseen niin ammattimaisesti, puoliammattimaisesti kuin

harrastelijavoiminkin tuotetussa pornossa. Kaikkeen tähän liittyy hyvin vähän yllätyksiä. Esitän seuraavassa, että toistoa, kärjistämistä ja liioittelua voidaan pitää pornon lajityypillisinä piirteinä ja rakennuselementteinä. Ja jos pornossa on kautta sen historian nojattu tyyppiteltyihin ja helposti tunnistettaviin hahmoihin ja tilanteisiin, ei pornokuvien tunnistaminen stereotyyppimäisiksi tai tutuiksi ei vaadi kummoistakaan analyttistä ponnistusta. Erojen toteamisen tai listaamisen sijaan tutkimuksen onkin syytä kysyä, *miten erojen liioittelu pornossa toimii, mitä siitä seuraa ja kuinka siihen voi analyttisesti tarttua*. Tarkastelen artikkelissani pornon erityispiirteitä, moodeja ja dynamiikkaa. Nämä pohdinnat kytkeytyvät kysymyksiin tulkinnan etiikasta, tutkijan paikasta ja vastuusta suhteessa tutkittuun aineistoon, esimerkkien valintaan ja valittuihin analyysitapoihin.

Variaatiota ja toistoa

Feministisessä pornotutkimuksessa tutkijan ja tutkimuskohteen välinen suhde on tavannut jäsenyä etäisyyden ja eronteon kautta (poikkeuksista ks. McClintock 1993; Jacobs 2007; Williams 2004a; Williams 2008, 24, 124). Pornon valta liikuttaa, koskettaa, häiritä tai kiihottaa katsojiaan rajautuu tällöin helposti pois näkökentästä, vaikka se onkin lajityypin vetovoiman ja kulttuurisen aseman kannalta keskeinen kysymys. Etiikkaa koskevissa keskusteluissa on keskitytty yhtäältä pornon tuotantoon, joka on nähty mieskeskeisenä, naisesiintyjien toimijuutta rajoittavana ja paikoin selkeän naisvihamielisenä. Toisaalta tutkijat ovat nostaneet esille vaihtoehtoisia tuotantoetiikkoja etenkin naistekijöiden ja niin sanottujen vaihtoehtopornojen yhteydessä (esim. Jacobs 2007; Miller-Young 2007). Kaiken kaikkiaan pornotutkimuksen eettiset pohdinnat ovat keskittyneet enemmänkin siihen, ovatko pornotuotanto ja pornokuvastot eettisiä vai epäeettisiä kuin siihen, millaisia eettisiä valintoja ja ratkaisuja pornon tutkimukseen liittyy.

Pornoa koskevaa tutkimusta, journalismia ja julkista keskustelua vaivaa tietynlainen synekdokeen logiikka, jonka mukaan mikä tahansa esimerkki (yksittäinen kuva, teksti, video tai verkkosivu) voidaan nostaa esimerkiksi ja todisteeksi siitä, mitä porno on. Synekdokeen logiikka mahdollistaa pornon määrittelyn loputtoman erilaisin tavoin ja erilaisten teoreettisten, eettisten ja poliittisten premissien ja painotusten varassa (Kendrick 1996). Valitsemalla aineistokseen tietynlaisia kuvastoja kirjoittajat voivat oikeuttaa omia

näkemyksiään. Ne, jotka näkevät pornon miehisen väkivallan muotona ja vertauskuvana, saattavat valita esimerkkinsä äärimmäisyyksiä esittelevästä gonzo-pornosta tai viitekehyksistään irrotetuista, sadomasokismiin, sitomiseen, alistamiseen ja rankaisemiin keskittyvistä BDSM-kuvastoista (Rubin 1995, 245–246). Ne, jotka näkevät pornon fantasian ja transgression alueena, saattavat puolestaan valikoida esimerkkinsä taiteellisten, kokeellisten, queer-, harrastelija- tai vaihtoehtopornojen joukosta. Pornon nettijakelun myötä kaikenlaisista esimerkeistä on tullut entistä tunnistettavampia ja helpommin löydettäviä. Saatavilla olevan pornon määrä ja kirjavuus tarkoittaa sitä, että oikeastaan minkä tahansa näkemyksen tai määritelmän tueksi voidaan löytää ylettömän runsaita esimerkkejä. Toisin kuin synekdokeen logiikka antaa ymmärtää, yhden esimerkin analyysi ei kuitenkaan kerro paljoakaan toisista, sillä sen vastapainoksi voidaan löytää pienellä vaivalla täysin vastakkaisia kuvastoja.

Synekdokeen logiikka siis merkitsee sitä, että yksittäiset esimerkit nostetaan havainnollistuksiksi ja todistuksiksi siitä, mitä porno oletettavasti on tai mitä se merkitsee. Toisin sanoen tutkimuksessa tuotetaan yleistyksiä pornon kategoriasta sekä ylipäätään annetaan hahmoa ”pornografialle” oletettavasti selkeänä viittauskohtana. Tämä on siinä mielessä paradoksaalista, että lajityyppi nimenomaan perustuu voimakkaille ja selkeille sisäisille eronteille: vaihtoehtoporno pyrkii erottautumaan valtavirrasta (Attwood 2007; Magnet 2007), kotimainen tuotanto ulkomaisesta (Paasonen ilmestyy), korkeiden tuotantoarvojen porno halvoista videoista ja harrastelijakuvastot ammattimaisesti tuotetuista (Hardy 2009). Pornoa eritellessä onkin keskeistä pohtia, mistä valittujen esimerkkien oletetaan kertovan ja hahmottaa niiden konteksti. Tarkkuus sekä aineistojen valinnassa että erittelemisessä tekee pornon feministisistä kritiikeistä osuvampia. Pornon kuvastoissa ja työkäytännöissä on epäilemättä paljon kritisoitavaa, mutta kategoriset yleistyksiset syövätkin kritiikin uskottavuutta.

Porno on nettilevityksen myötä jakautunut useampiin alakategorioihin kuin koskaan aikaisemmin. Yhtäältä kyse on pornotuotannon laajenemisesta: digitaalinen tuotanto ja levitys on edullista ja pornoa tuottavat niin pienet yritykset kuin harrastelijatkin. DVD-levyjen myynti on laskenut tasaisesti ja videonjakelualusta YouTuben pohjalta mallinnetut sivustot (esim. YouPorn, PornoTube, RedTube, XTube tai Tube8) ovat nousseet yhä suosituimmiksi. Toisaalta kyse on netin informaatioarkkitehtuurista eli tavasta, jolla tiedostoja hallitaan,

etsitään ja luokitellaan. Netissä hyödynnettävät hakemistot ja hakutermit edellyttävät sekä tiedostojen nimeämistä että niiden sisällön määrittelemistä (ks. Chun 2006).

Hakemistosivusto www.gigagalleries.com havainnollistaa tätä alakategorioiden listauksissaan. Esimerkiksi kirjaimen "R" alta löytyy aakkosittain eritelty vaihtoehtojen kirjo termistä *Raunchy* (rivo) käsitteisiin *Real Doll* (ihmisen kokoinen seksinukke), *Rectal Exam* (peräaukon tutkimus), *Red Bottom* (punainen takamus), *Redhead* (punatukkainen) *Retro*, *Revenge* (kosto), *Reverse Gangbang* (käänteinen joukkopano, eli heteropornon yhteydessä asetelma, jossa on yksi mies ja lukuisia naisia), *Rich* (rikas), *Riding* (ratsastus), *Rimjob* (peräaukon nuoleminen tai imeminen), *Rodox* (tanskalainen 1970- ja 1980-luvuilla ilmestynyt pornolehti), *Rough* (kova), *Rubber* (kumi) ja *Russian* (venäläinen). Nimikkeet ja hakutermit kuvailevat suoritettuja akteja, esiintyjien alkuperää ja ulkomuotoa, kuvien alkuperää, tyyliä ja elementtejä. Tarjoilemalla erityisyyksiä ja uutuuksia sivustot pyrkivät erottautumaan toisistaan, saamaan kävijät pysähtymään ja vierailemaan niillä uudelleen. Samalla ne tekevät fetisseistä ja erityisyyksistä sekä näkyvämpiä että tunnistettavampia (Bennett 2001, 384). Tällaisen kirjon edessä synekdokeen logiikka epäonnistuu pakostikin.

Aloitin omat tutkimukselliset löytömatkani nettipornoon arkistoimalla vuosien 2002–2004 aikana työsähköpostiosoitteeseeni lähetettyä yhdysvaltalaista heteropornoa mainostanutta roskapostia. Tarkoitukseni ei ollut saavuttaa jollain tapaa edustavaa aineistoa, sillä tämä olisi nettipornon määrän ja kirjon huomioiden mahdottomuus. Pikemminkin halusin kyetä perustelemaan aineistorajaukseni. Sen sijaan, että olisin hakeutunut minkään tiettyjen pornokuvastojen pariin, arkistoin ne viestit, joita minulle lähetettiin massiivisten roskapostilistojen kautta. Roskapostin kierto oli keruuajana huipussaan Turun yliopiston palvelimella. Erilaisia roskapostiviestejä saapui päivässä kymmeniä, joskus yli sata. Pyrkimyksenäni oli tallentaa yhdenlainen arkinen kohtaamispinta pornon kanssa roskapostiviestejä tallentamalla. Tuhottuani tuplakappaleet minulle jäi 366:n viestin arkisto. Erittelin aineistoa ensimmäiseksi sisältöanalyysin keinoin, sillä halusin pystyä sanomaan jotain viestijoukon kokonaisuudesta. Tämä olisi ollut mahdotonta keskittymällä vain joihinkin esimerkkeihin ja jättämällä toiset huomiotta. Sittemmin tutkimukseni laajeni harrastelijoiden netissä julkaisemiin pornotarinoihin, videosivustoihin, portaaleihin ja kuvagallerioihin. Tutkimusmenetelmäni puolestaan laajenivat lähilukuun ja -katselemiseen, materiaalisuuden ja affektiivisuuden pohdiskeluun (ks. Paasonen 2011). Pornosta tässä artikkelissa esittämäni yleistyksiset perustuvat näihin tutkimuksiin. Ammennan ensisijaisesti roskapostianalyysistä,

mutta käytän sen tukena myös muita aineistoesimerkkejä, jotka edustavat pääosin yhdysvaltalaisista heteropornoa.

Ensimmäiseksi erittelin roskapostiviesteissä esitellyt aktit, henkilöhahmot, näistä käytetyt sanalliset luonnehdinnat sekä viestien tavat puhutella vastaanottajia kysyen, mitä viesteissä kuvataan ja miten. Vaikka tämä tulkintatapa oli leimallisen kirjaimellinen, sisällönkuvaus auttoi hahmottamaan kaupallisen heteropornon konventioita ja toistuvia piirteitä. Itse asiassa se teki ne silmiinpistäviksi. Viesteissä esitetyistä akteista ylivoimaisesti yleisin on suuseksi (502 tapausta), jossa 80 prosentissa nainen antaa suuseksiä miehelle. Suuseksin kuvaukset täydentyvät usein niin sanotuilla rahaotoksilla eli ejakulaatioilla (207 tapausta), joista pääosa suuntautuu naisen kasvoille (93), suuhun (73) ja rinnoille (21). Naisruumis on ylipäätään korostetusti keskipisteenä kaikissa viesteissä ja kaikista kuvista esiintyvistä ihmishahmoista naisia on kaikkiaan 72 prosenttia. Kuvissa esiintyvistä mieshahmosta 65 prosenttia esiintyy vain peniksenään siten, että valtaosa miehen ruumiista rajautuu kuvan ulkopuolelle. Kasvojen puuttuminen tekee peniksistä eräänlaisia ”yleiselimiä”, eikä miesesiintyjiin tarvitse kiinnittää erityistä huomiota.

Irrallisten penisten korostuneisuus haastaa pohtimaan objektivoinnin keskeisyyttä pornossa. Heteropornoa on kritisoitu naisten objektivoinnista ja esittämisestä huulten, rintojen, pakaroiden ja vulvien kaltaisina esineellistettyinä osasina. Perustellusti voidaan väittää, että porno itse asiassa objektivoi kaikkia esiintyjään, joskin eri tavoin. Miesesiintyjät tapaavat tyypistyä elimeensä, kun taas naisruumiista esitellään moninaisemmin otoksin. Siksi esineellistämisen kaltainen yleistasoinen kritiikki ei auta selittämään lajityypin konventioita tai dynamiikkoja. Pornossa ei ylipäätään keskitytä henkilöhahmojen psykologiaan tai moniulotteisuuteen, vaan huomio on nimenomaan vartaloiden yksityiskohdissa ja niiden välisessä vuorovaikutuksessa. *Kaikki* esiintyjät tarjotaan katsojien tarkasteltavaksi ja näiden ruumiita paloitellaan erikoislähikuvissa, mutta katsoja säilyy enemmän tai vähemmän ulkopuolisena tarkkailijana.

Naisia ja miehiä kuvataan heteropornossa kuitenkin hyvin eri tavoin. Naisia ja miehiä myös asetellaan selkeästi erilaisiin asemiin ja rooleihin. Roskapostiaineistossa naisia kuvaillaan huomattavasti runsaammalla sanavalikoimalla kuin miehiä. Substantiiveista suosituimpia ovat *tyttö* (*girl*, 31% kaikista käytetyistä nimisanoista), *lutka* (*slut*, 22%), *beibi* (*babe*, 10%) ja

lesbo (*lesbian*, 7%) ja adjektiiveista *kuuma* (*hot*, 33%), *teini* (*teen*, 22%), *kiimainen* (*horny*, 12%), *seksikäs* (*sexy*, 9%) ja *nuori* (*young*, 9%). Miehiin viittaavista nimisanoista suosituimpia ovat *jätkä* (*guy*, 64%), *mies* (*man*, 10%), *ori* (*stud*, 8%) ja *kaveri* (*mate*, 6%, *buddy*, 4%). Pääsääntöisesti miehiin ei liitetä muita tarkentavia laatusanoja kuin *kiimainen*. Miehiä siis kuvaillaan kavereina, jätkinä, seksuaalisina suorittajina ja homososiaalisen miesryhmän jäseninä. Naisesiintyjien määritelmät kiertyvät nuoruuden, seksuaalisen aktiivisuuden ja haluttavuuden ympärille.

Roskapostiaineiston yleisimmät miehen sukuelintä kuvaavat laatusanat korostavat kaikki kokoa: *suuri* (*big*, 46%), *hirviö(mäinen)* (*monster/monstrous*, 16%), *valtava* (*huge*, 12%), *yli 25-senttinen* (*over 12 inches*, 8%) ja *paksu* (*fat/thick*, 7%). Näiden vastapareina on koko joukko diminutiivisia naisen sukuelimiä kuvaavia adjektiiveja: *tiukka* (*tight*, 73%), *pikkuruinen* (*tiny*, 11%), *pieni* (*small*, 9%) ja *pikkuinen* (*little*, 8%). Tuloksena on liioiteltu ja yletön sukupuolierojen kavalkadi, jossa mies- ja naisruumiita merkitään sitkeästi toistensa vastakohdiksi. Yhtäältä tämä adjektiivien käyttö näyttää olevan oppikirjaesimerkki Judith Butlerin (1993, 90–91) teoretisoimasta ruumiin morfologiasta eli muoto-opista, jossa ruumiit nähdään ja tehdään ymmärrettäviksi kaksinapaisen täydentävyysperiaatteen varassa. Kahden vastakkaisena pidetyn sukupuolen nähdään täydentävän toisiaan aina yhteen sopivia sukuelimiään myöten (Richardson 1996, 7). Tämän ”heteroseksuaalisen strukturalismin” mukaan sukupuolten oletetaan olevan yhtäältä vastakkaisia, toisaalta heteroseksuaalisen halun yhteen liittämiä. Roskapostin terminologia kuvaa tätä muoto-oppia kovin hiertynein käsittein, sillä valtavien penisten ja pikkuruisten vaginoiden vastakkainasettelu tuottaa kitkaista käsitteistöä. Kolmasosa kaikista seksiä kuvaavista verbeistä korostaa aktien vaatimaa työtä, kuten termeissä *venyttää* (*stretch*), *tunkea* (*stuff*), *naulita* (*nail*), *rangaista* (*punish*), *takoa* (*pound*), *tukkia* (*gag*), *kiduttaa* (*torture*), *repiä* (*rip*) tai *halkaista* (*split*). Toisin sanoen kyse ei ole niinkään täydentävyysperiaatteesta kuin eroista ja erojen vastakkaisuudesta, joita liioittelemalla korostetaan esiteltyjen kuvastojen äärimmäisyyttä ja kovuutta. Adjektiivit korostavat kuvien olevan kovaa pornoa ja samalla ne *tekevät* kuvista entistä kovempia. Seksistä käytetyt laatusanat korostavat niin ikään aktien kovuutta ja äärimmäisyyttä. Niihin lukeutuvat muun muassa *äärimmäinen* (*extreme*), *järkyttävä* (*shocking*), *ällä* (*nasty*), *saastainen* (*filthy*), *omituinen* (*bizarre*), *friikki* (*freaky*), *kinky*, *hämmästyttävä* (*amazing*), *perverssi* (*perverted*), *raaka* (*raw*), *sairas* (*sick*), *älytön* (*insane*) ja *kova* (*rough*).

Roskapostin erittely tekee selväksi muutaman pornon lajityypin kannalta keskeisen asian. Ensinnäkin tutkimassani aineistossa toistetaan samoja sanoja, asetelmia ja kuvastoja: sen sanasto on kapea ja samat kuva-aiheet ja eleet toistuvat sitkeästi esimerkiksi toiseen. Vaikka kaikki populaarit lajityypit käyttävät ennalta-arvattavia juonenkäänteitä ja henkilöhahmoja, tämä toisto on viety pornossa äärimmäisyyksiin. Filosofi Elizabeth Grosz (2006, 97) viittaa samaan kirjoittaessaan, että ”porno voi toimia vain ollessaan ritualisoitua, perustavanlaatuisen toisteista, sarja rajattuja variaatioita hyvin suppeasta teemavalikoimasta”. Tästä toistosta seuraa, että pornon lajityyppi muuttuu hitaasti. Yhtäältä näin onkin. Pornon lajityyppikonventiot ovat jäykkiä ja niitä voi havaita eri alalajityypeissä ja medioissa levitetyissä kuvastoissa. Toiston ja ennalta arvattavuuden ei kuitenkaan pitäisi peittää näkyvistä pornon monimuotoisuutta, joka on entisestään korostunut pornon digitaalisen tuotannon ja levityksen myötä.

Toiseksi erittely tekee ainakin itselleni selväksi sen, ettei pornon tulkinta voi rajoittua kirjaimelliseen luokitteluun, sanojen ja kuvien laskemiseen. Tällainen analyysi ei auta näkemään sitä, kuinka kyseiset kuvat ja sanat oikeastaan toimivat tai mitä ne saavat aikaan. Pornon kapeita kuvastoja ja ennalta arvattavuutta kannattaa nähdäkseni avata eri näkökulmasta, eli pohtimalla lajityypin erityisluonnetta ja dynamiikkaa. Esitänkin seuraavassa erinäisiä väitteitä pornon lajityypillisistä piirteistä ja moodeista tavoitteenani selittää, kuinka erojen liioittelu pornossa toimii.

Teesejä pornosta

Yleisesti ottaen henkilöhahmot tai tarinat eivät ole pornossa erityisen keskeisiä. Kyse on pikemminkin toiminnan kehyksistä, joita voidaan luonnostella enemmän tai vähemmän tarkasti. Näin on erityisesti nettipornossa, mutta samaa voidaan väittää myös elokuva- ja videopornosta (kirjallinen porno taas on tässä mielessä erityistapaus). Kertomuselokuvissa tai kirjallisuudessa keskeinen henkilöhahmojen kehittyminen tai tarinankaaren rakentuminen eivät ole pornossa läheskään yhtä olennaisia kuin seksiaktien ja esiintyjien ruumiinosien yksityiskohtainen esittely. Lisäksi pornossa korostetaan uupumatta ihmisten välisiä eroja, koskevat nämä sitten sukupuolta, ikää, sosiaaliluokkaa, ruumiinkokoa,

kansallisuutta tai etnisyyttä. Erot eivät ole vain näkyviä, vaan liioiteltuja ja siksi välittömästi tunnistettavia. Henkilöhahmot ovat pikemminkin tyyppisiä. Tässä on kyse sekä toistosta – sillä ollakseen tunnistettavia hahmojen tulee olla jollain tapaa tuttuja – että liioittelusta. Näin ollen monitulkintaisuudelle ei oikeastaan jää tilaa.

Koska pornon kuvastot ja henkilöhahmot ovat lähtökohtaisen tyyliteltyjä ja liioittelevia, kirjaimellisella tulkinnalla on rajansa. Yhdysvaltalaispornon tyyppivalikoimaan keskeisesti kuuluvat kotirouvat ilmaantuivat (silloin laittomiin) pornoelokuvaan 1940-luvulla, samoin kuin kotirouvan ovea kolkutelleet yleismiehet, maitomiehet, lähetit, haastattelututkijat, laskuja perivät haastemiehet, mittarinlukijat ja murtovarkaat (Di Lauro ja Rabkin 1976, 92). Kotirouvat, huolto- ja putkimiehet ja pizzalähetit kuuluvat yhä yhdysvaltalaisen nykypornon perusvalikoimaan. Hahmoja esitetään hyvinkin liioitellen ja ylivirittyneesti. Niinpä ”teinitytöt” pukeutuvat pikkuruisiin mekkoihin ja valkoisiin polvisukkiin, asettelevat hiuksensa saparoille tikkaria imeskellen ja ”sekatyömiehet” esittelevät lihaksikkaita, raavaassa työssä hieman likaantuneita ja haalareihin puettuja varsiaan pyyhkien rehvakkaasti hikeä otsaltaan.

Pornoelokuvista puhuttaessa valitetaan usein henkilöhahmojen olevan ennalta arvattavia, juonten latteita tai epäuskottavia – ja pornon olevan siksi kaikin puolin huonoa ja typerää. Samalla ”hyvän pornon” kriteeriksi esitetään juonellinen kertomuselokuva, joka kertoo tarinan ja jonka henkilöhahmot ovat monisärmäisiä, uskottavia ja samastuttavia. Tämä hyvän pornon ihanne toistuu siitäkin huolimatta, että pornovideoiden tarinaosioiden yli tavattaneen lähinnä kelata tai hypätä. Pikakelauksesta voi toki syyttää tarinoiden heikkoa tasoa tai kömpelöä näyttelijäntyötä, mutta perustellusti voidaan myös väittää, ettei porno ylipäänsä edellytä tarinankaarta tai näppäriä luonneroolisuorituksia ja että liika henkilöhahmojen ja motiivien monimutkaisuus itse asiassa häiritsee, pikemmin kuin edistää elokuvasta kiihottumista (Bell 2001).

Kertomus on keskeistä pornokirjallisuudessa, miestenlehtien lukijatarinoissa ja paikoin myös pornoelokuvissa. Tästä huolimatta väitän, että valokuva-, elokuva- ja videoporno on painottanut enemmän näyttämistä kuin kertomista. Netissä levitettävät videot ovat lyhyitä (usein lyhyempiä kuin pornoelokuvan yksittäiset episodit), eikä niissä rakenneta tarinaa. Yleensä ihmiset astuvat kuvaan, jos eivät siinä jo ole, ja alkavat harrastaa seksiä eri yhdistelmissä. Nämä ihmiset saattavat edustaa tyyppisiä (kotirouvista teineihin) ja asetelmat

voivat olla tyylieltyjä (putkimies yllättää kotirouvan ja teinityttö löytää suuseksin salat). Viime vuosina suositaan radikaalisti kasvattanut harrastelijaporno on pelkistetympää sekä henkilöhahmoissaan että juonikehyksissään. Silti myös harrastelijapornossa kierrätetään tuttuja pornokonventioita, joita yhdistellään amatööriesiintyjiin, arkisiin yksityiskohtiin ja ympäristöihin (Van Doorn 2010).

Pornon tyylieltyt henkilöhahmot, asetelmat ja kohtaukset, konventioihin nojaaminen ja niillä leikkiminen luovat keinotekoisuuden tuntua. Ne tuottavat eräänlaisia lainausmerkkejä, sillä jos pornon teini on ”teini” niin seksitabu on ”seksitabu”. Pornon toistuvat tyypit ja asetelmat ikään kuin viittaavat omaan sopimuksenvaraisuuteensa. Tämä korostuu myös sen kautta, että kaikenlaiset hahmot ja tyypit voivat ottaa kaikenlaisia rooleja. Roskapostiaineistossani toistuvat asetelmat, joissa naishahmot ovat jollain tapaa huijattuina – naiset suostuvat säälliseksiin, uskovat turhia lupauksia ja heitä jopa heitetään veneestä anaaliseksiisessioden päätteeksi. Toisaalta naishahmot ovat osassa aineistoa hyvinkin hallitsevassa asemassa mieshahmojen joutuessa vuorostaan käytännön pilojen kohteeksi. Harrastelijakirjoittajien Literotica-sivuston tarinoissa erilaiset aktiivisen ja passiivisen, hallitsevan ja alistuvan partnerin roolit saavat yhä uusia variaatioita suhteessa sukupuolen, iän, etnisyyden, kansallisuuden tai luokan kategorioihin.

Pornossa korostuvat ruumiillisten erojen ja kontrollisuhteiden kuvaukset noudattelevat sosiaalisia kategorioita ja hierarkioita, mutta usein ylettöminä ja liioittelevina variaatioina. Ylettömyys sekä sitoo nämä kuvaukset sosiaalisiin hierarkioihin että luo etäisyyden ja sopimuksenvaraisuuden tunnetta. Periaatteessa pornon rakennuselementteihin kuuluva liioittelu, ylettömyys ja toisto voivat taipua monenlaisiin asetelmiin ja kohtauksiin, eivätkä hallinnan ja alistumisen asetelmat taivu suoraan sosiaalisten hierarkioiden kuvituksiksi. Tutkimassani pornossa yläluokkaisia tai vauraita hahmoja nöyryytetään tehtaissa ja parkkipakoilla, mustat ”joukkopanojoukkueet” ”metsästävät” valkoisia naisia ja teinitytöt kouluttavat lukio-opettajiaan. Valtasuhteita korostetaan ja asetetaan naurunalaiseksi, pönkitetään ja kierrätetään. Tämän monimuotoisuuden huomioiminen on keskeistä, sillä lajityypissä, pornon tuottajien tai kuluttajien keskuudessa ei vallitse mitään yksimielisyyttä koskien sitä, mitä porno on, mitä sen tulisi olla tai millaiset kuvastot koetaan kiihottavina.

Kaikesta tästä johtuen pornokuvastojen kirjaimellinen tulkinta on tavallaan askelen jäljessä. Kirjaimellinen tulkinta auttaa hahmottamaan kuvastojen toistuvia teemoja ja henkilöhahmojen välistä dynamiikkaa, mutta poistaa tämän kaiken ympäriltä lainausmerkit. Pornosta muodostuu sosiaalisen todellisuuden (tai ainakin sosiaalisen fantasian) kuvaus, jota tutkimalla voidaan paljastaa yhteiskunnallisia järjestyksiä ja kuvitelmia (vrt. Segal 1998). Nämä todellisuudet taas paljastuvat kerta toisensa jälkeen seksistisiksi ja rasistisiksi (ks. esim. Mason-Grant 2004; Tyler 2010; Bridges 2010). Jotain jää pakosti tavoittamatta.

Rajojen rikkominen ja rakentaminen

Hyvän maun ja moraalien normeja käännetään pornossa jatkuvasti ylösalaisin. Harrastelijakirjoittajien Literoticassa julkaisemissa tarinoissa tabut rikkoutuvat perheenjäsenten harrastaessa seksiä keskenään, ihmisten kokeillessa mitä mielikuvituksellisimpia fetissejä, ryhmäseksiä ja ristiinpukeutumista tai kiiman ajaessa heidät tolaltaan ja paljastaessa heidän ”todellisen minänsä”. Kaikenlaisissa medioissa julkaistu porno korostaa rajoja ja etenkin niiden ylittämistä. Nautinnon luvataan ennestäänkin kasvavan, kun sen tielle asettuvat tabut ja normit ylitetään. Filosofi Georges Bataille (1986) on kirjoittanut seksuaalisten tabujen, kieltojen ja rajojen olevan olemassa rikkomista varten. Rikkomisen myötä tabut ja kiellot jäsenyivät uudelleen, mutta juuri niiden rikkominen lisää nautintoa, jännitystä ja kiihkoa (vrt. Kalha 2007). Tätä periaatetta porno kuvittaa hyvinkin uskollisesti.

Rajojen rakentamisen ja ylittämisen kaksoisliike on ollut pornossa keskeistä 1700-luvulta saakka. Pornografiaksi luokiteltavia kirjasia painettiin samoissa pajoissa kuin vallankumouskirjallisuutta ja aikakauden niin sanotut klassikkoteosten, kuten markiisi de Saden romaanien, keskeisenä teemana on moraalien varjelleiden vallanpitäjien – kirkon ja aristokratian – kritiikki ja rivo pilkka. Porno on yhdistetty myöhemmin keskiluokkaisten moraalikoodien ja hyvän maun määritelmien ylittämiseen: se on nähty niin kansan- ja työväenkulttuurina kuin kumouksen siemenenäkin (ks. Kipnis 1996; Penley 2004). Tällaisia avantgardistisia tai vallankumouksellisia yhteyksiä on tosin vaikea havaita roskapostiaineistoa selailemalla. Pornon kumouksellisuuden pohdinnat ovat koskeneet kirjallista pornografiaa sekä paikoittain 1970-luvun elokuvapornon niin sanottua ”kultakautta”. 2000-luvulla esimerkkejä on haettu netissä levitettävästä riippumattomasta, alakulttuurisesta, taiteellisesta ja vaihtoehtopornosta. Niin sanottua valtavirtapornoa ei ole

juurikaan yhdistetty kulttuuriseen vastarintaan – päinvastoin, kriitikot tapaavat määritellä juuri nämä kuvastot seksistisiksi, rassistiseksi ja luokkahierarkioita tukeviksi, eli kaiken kaikkiaan taantumuksellisiksi.

Ei ole syytä väittää, että porno olisi jollain tapaa määritelmällisesti kumouksellista. Porno on lajityyppi, jonka sisään mahtuu niin uutuudessaan häkellyttäviä näkyjä kuin tuttua tutumpia samojen kuvastojen ja asetelmien toistoa. Kyse on pikemminkin siitä, että tabujen jatkuva korostaminen ja rikkomisen ovat keskeisiä lajityypin sisäisen dynamiikan kannalta. Tämä taas kytkeytyy olennaisesti erojen liioitteluun ja toistamiseen. Pornokuvastoissa toistuva erojen dynamiikka on melko yksikertainen: ensin esiintyjien välisiä eroja korostetaan ja sitten esiintyjät harjoittavat keskenään erilaisia seksiaakteja. Erojen korostamisessa on siis kyse sekä rajojen tuottamisesta että niiden jatkuvasta ylittämisestä.

Esimerkiksi yhdysvaltalaisessa *interracial* (eli rotujen välisessä) pornossa toistetaan orjuusajan historiaan palautuvia tabuja, jotta ne voitaisiin rikkoa ja jotta tämä rikkomisen olisi mahdollisimman suurieleistä. Vaikka mustat ja valkoiset yhdysvaltalaiset harrastavat seksiä keskenään jokseenkin arkisesti, pornossa näihin akteihin liitetään tabun mielikuva ja esiintyjien ihovärien välisiä kontrasteja korostetaan äärimmäisyyksiin asti. Historiallinen tabu ei suoranaisesti herää eloon, mutta se saa omanlaistaan tekohengitystä tullessaan toistetuksi ja tunnistetuksi. Siihen ei välttämättä uskota, mutta se tulee joka tapauksessa lausutuksi uudelleen. Tabu herättää mielikuvan kiellosta, rajasta ja esteestä, jonka ylittäminen voi sitten olla itsessään kiihottavaa. (Williams 2004b.)

Nyrkkisääntönä mainittakoon, että jos pornossa esitetään jonkun aktin olevan mahdoton kuvitella, niin se melko varmasti suoritetaan jo seuraavassa kohtauksessa tai otoksessa. Kielto ja kauhistelu lisää aktin vetovoimaa ja kiihottavuutta. Tämä pätee niin pornotarinoitten kuvauksiin ensi kertaa harrastetusta ryhmä- tai anaaliseksiä kuin teinejä ja seniorikansalaisia esittelevään, nuoria ja vanhoja kehoja rinnastavaan pornoon, jossa eroja kuvaillaan huutomerkkein ja kauhistelun säestyksellä (esim. sivusto *Old Gonzo*). Nuoren ja vanhan, kiinteän ja roikkuvan, kokemattoman ja kokeneen ruumiin välisiä eroja äimistellään, jotta näiden keskinäiset aktit kiinnittäisivät varmemmin katsojan huomion.

Pornoroskapostissa toistuva kolossaalisten penisten ja pikkuruisten vaginojen vastakkainasettelu auttaa vastaavalla tavalla kuvaamaan yhdyntää mahdollisimman

suurellisin ja vaikuttavin termein. Ne tuottavat lisäarvoa, jollaista pornon peruskuvastoihin ei liity. Vaikka kuvattavat aktit saattaisivat itse asiassa edustaa lähinnä näitä peruskuvastoja, niin yletön ja liioitteleva kielenkäyttö lupaa niiden olevan jotain muuta – jotain kovempaa, jotain enemmän.

Ylettömyys

Pornossa sosiaaliset suhteet ovat lähes määritelmällisesti seksuaalisia ja muunlaiset jännitteet ja siteet rajautuvat useimmiten pois sen kuvastoista. Henkilöhahmot haluavat aina seksiä, vaikeivät aina tiedäkään sitä haluavansa. Siksi, kuten Brian McNair (2002, 40) toteaa, pornossa ”ei” tarkoittaa ennen pitkää ”kyllä”. Samalla esiintyjien ruumiillistamia eroja korostetaan äärimmäisen tarmokkaasti. Pornossa penisten koko, seksuaalinen halu, kiihotus tai nautinto eivät tunne ylärajaa: penikset ovat kolossaalisia ja vaginat pikkuriikkisiä, sekä naiset että miehet ovat kyltymättömän kiimaisia, eikä seksi edellytä partnerien tuttuutta, parisuhteesta puhumattakaan. Pornoa tutkinut Laura Kipnis (1996, 202) yhdistääkin pornon paljouden fantasiaan, sillä sen nautintotaloudessa kaikkea on aina enemmän kuin tarpeeksi – tai jopa enemmän kuin kukaan haluaakaan. Paljouden ja ylettömyyden tuntua edesauttaa myös se, että pornoa on erityisesti netissä saatavilla enemmän kuin tarpeeksi. Tuhannet ja taas tuhannet kuvat, videot, hakemistot, tiedostot, verkkokamerasivut ja julkaisualustat tarjoavat näennäisen loputtomia vaihtoehtoja, tyylejä ja variaatioita. Tämä ylettömyyden maisema lupaa aina jotain uutta ja yllättävää, kunhan käyttäjä vain osaa sitä etsiä. Zabeth Patterson (2004) näkee sekä uutuuden että välittömän nautinnon lupaukset nettipornon keskeisinä piirteinä: käyttäjälle luvataan aina entistäkin kiihottavampia tai äärimmäisempiä kuvia, joiden määrä on niin suuri, ettei kukaan pysty niitä kaikkia selaamaan. Uusien ja yllättävien kuvien löytäminen on toisaalta vaikeaa, sillä helposti löydettävät kuvat ja sivustot ovat lähinnä variaatioita tutuista teemoista (kuten roskapostiaineistoni esimerkeissä). Pornokuvastojen toisteisuudessa on kyse sekä samuudesta että eroista siinä mielessä, ettei mikään toisto ole täysin identtinen toisen kanssa.

Ylettömyys ja liioittelu kuuluvat elimellisesti pornon konventioihin. Sen henkilöhahmojen halujen ja nautintojen esitetään olevan huimia ja vailla rajoja, eikä pornon kuvastoissa mikään ole loppujen lopuksi kylliksi. Tunnelma on odottava, sillä heti kun yksi kliimaksi on saavutettu, aletaan pohjustaa uusia, vieläkin voimakkaampia tuntemuksia.

Selkeimmät esimerkit pornon ylettömyydestä löytyvät ennätysvideoista, joissa rikotaan aktien ja partnerien määrää koskevia ennätyksiä. Näistä ensimmäisiin lukeutuneessa videossa *World's Biggest Gang Bang* (USA 1995) Annabel Chong harjoitti seksiä 251:n miehen kanssa (jäädessä tavoitteena olleesta 300:sta partnerista) ja videosta tuli huomattavan suosittu. Myöhemmissä hankkeissa Sabrina Johnson harjoitti seksiä yli 700:n miehen kanssa (*Gangbang 2000*, 1999), Victoria Givens harjoitti anaaliseksiä 101:n miehen kanssa (*World's Record Anal Gangbang*, 2004) ja 65 miestä ejakuloi Jeniferin ruumiinaukkoihin (*50 Guy Creampie*, 2004). Listaa voisi jatkaa, sillä yksinään *Creampiella* on tietävästi ainakin yhdeksän jatko-osaa. Nämä maratonelokuvat haastavat naisesiintyjien ruumiilliset rajat partnerien määrässä, aktien kestossa ja ruumiineritteiden määrässä. Samaa ylettömyyttä edustavat myös "DV/DA" -videot, joissa suoritetaan samanaikaisesti sekä tuplavagina- että tupla-anaalipenetraatio. Maratonpornossa etenkin naisruumiit venyvät ja aktien ja partnerien yletön määrä on arvo sinänsä.

Samastumisen tuolla puolen

Pornon tehoa ja siihen liittyviä riskejä on perusteltu usein näkemyksellä, jonka mukaan pornoa katsovat miehet samastuvat pornossa esiintyviin miehiin ja omaksuvat katselun myötä ongelmallisia asenteita ja odotuksia sekä seksipartnereitaan että seksiä kohtaan (esim. Russell 2000). Pornoa katsovien naisten osaksi taas on nähty jäävän enemmän tai vähemmän masokistisen kiinnittymisen ruudulla työstettäviin naisruumiisiin. Näissä tulkinnoissa katsojien oletetaan nautiintuvan tietynlaisiin sukupuolen mukaan määritettyihin katsomisasemiin, joissa ei useimmiten nähdä suurempaa liikkuvuutta.

Olen taipuvainen uskomaan, ettei pornon katsominen tai lukeminen edellytä varsinaista samastumista henkilöhahmoon, tämän sisäiseen maailmaan tai tuntemuksiin. Kyse on paljon epävarmemmasta ja epämääräisestä tunnistamisesta, kuvittelusta ja kiinnittymisestä akteihin, asentoihin ja liikkeisiin. Tämä johtuu osin jo siitä, ettei pornossa juurikaan keskitytä henkilöhahmojen rakentamiseen tai niiden uskottavuuteen, vaan – kuten edellä on todettu – siinä operoidaan pikemminkin tyyppien ja tyyppittelyjen varassa. Pornon henkilöhahmot eivät useimmiten kehity, eikä näiden toimia motivoida. Porno ei myöskään katsota samalla tavalla kuin draamaa, jonka yleisöt sukeltavat tarinamaailmaan, henkilöhahmojen tuntemuksiin ja

näiden välisiin suhteisiin. Pornon katsomisessa keskitytään tekoihin, akteihin, ruumiiden liikkeisiin ja yksityiskohtiin: katsojan huomio liukuu kohtauksesta, asetelmasta, sivustosta ja videoklipistä toiseen, eikä näitä kohtauksia useimmiten yhdistä enempää juoni kuin henkilöhahmotkaan.

Akteja ja asentoja toki kuvataan tietyistä näkökulmista. 1990-luvulta lähtien tämä on ollut usein kirjaimellisesti miesesiintyjän näkökulma, sillä suosioon nousseessa gonzo- ja tosipornossa miesesiintyjät ja -ohjaajat toimivat myös kameramiehinä. Katsojat siis näkevät saman kuin miesesiintyjäkin eli katsojat istutetaan tämän näkökulmaan. Näkökulmaotokset eivät kuitenkaan merkitse samastumista siinä mielessä kuin käsite on elokuvatutkimuksessa ymmärretty (eli katsojan ja henkilöhahmon välisten rajojen huojumista tai henkilöhahmojen näkökulmaan sulautumista). Näkökulmaotoksissa on pikemminkin kyse kirjallisuudentutkijoiden tarkastelemasta fokalisaatiosta eli tarinan kuljettamisesta ja avaamisesta jonkin henkilöhahmon näkökulmasta käsin. Kirjallisuudessa fokalisaation keskipisteessä on tekstin ”minä”, jonka tuntemukset, näkemykset ja ajatukset tuodaan lukijaa lähimmäs (Genette 1986, 185–188). Kuvissa ja videoissa fokalisaatio toteutetaan kameratyön avulla eli tarjoamalla katsojalle mahdollisuus nähdä tapahtumat ikään kuin jonkun esiintyjän silmin.

Fokalisaatio kehystää kuvatun toiminnan. Roskapostiaineistoni mainostamalla *Street Blowjob* -sivustolla kävijälle tarjotaan mieshahmon (”Bob Incognito”) salaa silmälaseihinsa upotetulla kameralla kuvaamia otoksia. Katsoja siis näkee saman kuin mieshahmokin ja fokalisaatiota tuetaan kirjallisella kuvauksella: ”Kävelen kaduilla, ostareilla, kahviloissa ja missä tahansa ja koetan pokata rahanpuutteesta kärsiviä misuja. Tarjoan heille käteistä pientä toimintaa vastaan, se kuinka paljon he antavat on heistä kiinni mutta suihinotto on pakollinen. No tytöt eivät tiedä, että käytän salaisia vakoojalaseja, joissa on piilotettu kamera.” Muun gonzo-pornon tapaan sivusto lupaa autenttisia kuvia ja tilanteita. Videoiden toistuva juonikuvio, kuvasto, ympäristö ja rakenne kuitenkin viittaavat voimakkaasti sopimuksenvaraisuuteen ja käsikirjoitukseen. Vaikka katsoja lainaakin Incogniton näkökenttää, ei hahmoon voine samastua, sillä siitä opita juurikaan mitään. Sivuston tarjoilemat nautinnot liittyvät salakuvauksen fantasiaan, arkisiin maisemiin ja naisesiintyjä lähelle tuleviin kuvakulmiin. Katse on yhtäältä lähellä ja toisaalta hyvinkin kaukana.

Etäisyys ja läheisyys

Ruudulla nähdyt kuvat tarjoavat mahdollisuuksia kuvitella, miltä kyseiset aktit mahtavat tuntua ja näkökulmaotokset lupaavat pääsyä suoraan tapahtumien keskipisteeseen – niiden avulla voidaan hahmotella, millaisena aktit avautuvat osallistujien silmien eteen. Kyse ei ole Bob Incogniton, ”pizzakuskin” tai ”kotirouvan” hahmoon sulautumisesta, vaan tämän näkökulman lainaamisesta – eräänlaisesta myötäelämisestä, joka voi liukua henkilöahmosta toiseen tai asettautua etäisyyden päähän akteja tarkastelemaan kiinnittymättä mihinkään tiettyyn positioon. Henkilöiden näkökulmaan asettautuminen voi merkitä itsen kuvittelua henkilöahmon kenkiin, mutta tämä ei ole välttämätöntä. Itsen ja henkilöahmon välisen samuuden tai korvattavuuden sijaan kyseessä on epämääräisempi tunnistettavuus ja tunnistaminen. Katsomisen jännite voi perustua yhtäläillä itsen ja ruudulla näkyvän (henkilöahmojen, aktien ja ympäristöjen) välisille eroille ja niiden ihmettelylle. Pornon kokemukset eivät siis mitenkään välttämättä rakennu läheisyydelle. Itse asiassa lajityypissä toistuva liioittelu ja ylettömyys haraavat tällaista läheisyyttä vastaan.

Pornossa ihmisruumiiden ja seksiaktien anatomisen yksityiskohtainen kuvailu yhdistyy liioittelevaan ja vastakkainasetteluihin keskittyvään puheenparteen. Molemmat esitystavat pyrkivät löytämään yhtymäpintoja kuvien katselijaan ja tekstien lukijaan – liikuttamaan, koskettamaan ja häiritsemään tätä. Tämä taas ei selvästikään luonnistu henkilöahmoja rakentamalla, vaan erikoislähikuvien, tyypittelyn ja huutomerkkien avulla. Pornossa emotionaalinen uskottavuus, realismi tai kertomusaineisten rikkaus ovat viime kädessä epäolennaisia asioita. Ja kuten edellä niinikään totesin, lajityypissä on havaittavissa sinnikäs pyrkimys häiritä hyvän maun normeja ja kaikenlaisia säädyllyyskoodeja.

Sosiaalisten normien häirintä liittyy pornon tapaan pyrkiä katsojien iholle ja herättää ruumiillisia tuntemuksia. Pornosta onkin syytä puhua affektiivisena lajityyppinä, joka herättelee tunneintensiteettejä ja ruumiillisia tuntemuksia, joiden kirjo ylettyy ällötyksestä ja ärtymyksestä hämmennykseen, nolostukseen, kiihottumiseen ja huvittuneisuuteen. Tuntemukset voivat olla samanaikaisia ja niitä voi olla vaikea erottaa toisistaan. Affektin käsite kuvaa tätä aistimusten moninaisuutta, fyysisyyttä ja välittömyyttä, kun taas tunne viittaa tarkemmin määriteltäviin, tunnistettaviin ja toisistaan eroaviin tuntemuksiin. Pornon

liioittelevat, tyyllittelevät ja toisteiset esitystavat, sen korostettu lihaisuus ja roisuus tuottavat lajityypille ominaista affektiivista dynamiikkaa, jossa kiihotus ja ällötys, uteliaisuus ja kyllästyneisyys lyövät kättä. Liioittelu, ylettömyys ja vastakkainasettelu takaavat, että porno tulee niin sanotusti silmille muutoinkin kuin sukuelinten graafisessa esittelyssä.

Pornossa pyritään näyttämään, miltä seksi tuntuu. Koska se kuitenkin toimii näkö- ja kuuloaistin varassa, jää seksin tuntemuksista pakosti paljon välittämättä. Kyse on käännöstyöstä, jossa porno tuo katsojan tai lukijan kiinni televisioruudulla, tietokoneen näytöllä, kirjan tai lehden sivuilla esitettyihin ruumiisiin, niiden tuntemuksiin, kosketuksiin ja liikkeisiin. Ruudulla esitettävän (tai sivulla kuvailtavan) kiihkon pyrkimyksenä on kiihdyttää katsojaa: pornoesiintyjien kehot liikkuvat tavoitteena liikuttaa katsojien kehoja. Vartaloiden tuntu ja tuoksu – hikisyys, tahmeus, ruumiineritteet, paine tai liukkaus – jäävät viime kädessä katsojan kuviteltaviksi. Niinpä pornon kuvastot tuovat katsojan lähelle ylläpitäen samalla jopa hygienististä etäisyyttä.

Ruudulla oleva on yhtäältä lähellä ja toisaalta turvallisesti jossain ruudun takana. Ruumiit ovat näkyvillä yksityiskohtiaan ja ihohuokosiaan myöten, nähtäviä ja tunnistettavia, mutta samalla myös etäällä, toisaalla ja läsnä vain kuvien, äänten ja tekstien muodossa. Tämä katkos on yhtäältä mielihyvän lähde, joka luo turvallisuuden ja hallinnan tunnetta. Toisaalta tästä seuraa aina aistipuutosta. Kuviin ei voi päästä käsiksi, vaan niihin osallistutaan mielikuvituksen voimalla, kuvittelemalla miltä aktit ja liikkeet mahtavat tuntua (tai haista tai maistua) ja mahdollisesti peilaamalla niitä omiin kokemuksiin ja mieltymyksiin. Kuvat saattavat tulla silmille ja iholle, mutta pysyttelevät samalla sitkeästi toisaalla – ruudulla, sivulla ja kuvassa, eri ajoissa ja toisissa paikoissa.

Tutkijan paikka

Pornoon liittyvä affektiivinen intensiteetti vaihtelee paitsi voimakkuudessaan, myös rekistereissään – vaikkapa uteliaisuudesta huvittuneisuuteen, ällötykseen, kiihotukseen tai häpeään. Nämä intensiteetit eivät mahdu merkityksiä koskeviin kysymyksenasetteluihin, eikä niitä voi tutkia sisällönerittelyn avulla. Roskapostiaineiston sisällönkuvaus, jota edellä suppeasti esittelin, tekee sen kuvastojen toisteisuuden hyvin näkyväksi. Aineiston erot ja

epätasaisuudet jäävät kuitenkin taka-alalle. Sisällönkuvaus tarjoaa yleiskuvan aineiston toistuvista teemoista ja elementeistä, muttei mahdollista epäjatkuvuuksien tai yllättävien yhdistelmien erittelyä. Määrällistä analyysiä varten kehitetty sisällönkuvaus edellyttää tutkijan ja aineiston – tutkimuksen subjektin ja objektin – välistä selkeää erontekoa ja etäisyyttä, mikä puolestaan vaikeuttaa pornon tehon, voiman ja affektiivisuuden analyysiä. Tutkimusasetelmat, jossa porno asemoidaan kulttuuriseksi symboliksi tai metaforaksi (esimerkiksi miehisen vallan tai heteromaskuliinisuuden kriisin vertauskuvaksi), ottavat yhtä lailla etäisyyttä pornoon liittyviin affektiivisiin kohtaamisiin (esim. Langman 2004). Ne tuottavat rajattujen esimerkkien pohjalta tehtyjä yleistyksiä siitä, mitä porno merkitsee, symboloi tai mahdollistaa.

Kohtaamiset pornografian kanssa luovat affektiivisia siteitä ja suhteita katsojan ja kuvien, lukijan ja tekstien välille (vrt. Armstrong 2000). Porno pyrkii tulemaan katsojan iholle, koskettamaan ja liikuttamaan: sen kuvastot ohjailevat ja rajoittavat osaltaan tapoja, joilla kykenemme vastaamaan niihin (Abel 2007, xiii). Tällaista liikettä ja kosketusta ei voi tutkia sellaisin taktiikoin, jotka olettavat tutkijan ylivaltaa ja hallintaa suhteessa teksteihin tai kuviin. Sisällönkuvaus vaatiikin tuekseen muita tulkintataktiikkoja, joissa tutkijan paikka joutuu liikkeeseen. Oma tutkimukseni on velkaa Lynne Pearcen (1997, 23) hahmottelemalle epämukavalle tai hankalalle liikkeelle erilaisten menetelmien ja näkökulmien välillä, joissa tutkimuskohdetta sekä sysätään kauemmaksi että vedetään taas lähemmäksi. Kyse on tutkijan sijainnista ja vastuusta tuotettua tietoa kohtaan.

Tieteenfilosofi Karen Barad (2007) kuvaa tutkijan ja tutkimusaineiston yhteen kietoutumista termillä ”intra-action.” Toisin kuin kahden erillisen olennon välistä viestintää kuvaava sana vuorovaikutus (”interaction”), *intra-action* sulkee molemmat sisäänsä yhdeksi kokonaisuudeksi. Käsite kuvaa prosessia, jossa ilmiön eri aineisosien rajat ja ominaisuudet määrittyvät ja käsitteet (eli ”maailman tietyt materiaaliset artikulaatiot”) tulevat merkityksellisiksi (Barad 2007, 139). Tässä näkökulmassa tutkija on aina osa tutkimaansa: tutkija muodostaa aineistonsa, yhdistää sen erilaisiin teoreettisiin viitekehyksiin, rinnastaa ja vertaa esimerkkejä toisiinsa ja kontekstualisoi tarkastelemaansa ilmiötä. Kyse on materiaalisista käytännöistä, joissa tutkijan tekemät valinnat kohtaavat tutkimusaineiston tarjoamat mahdollisuudet (vrt. Barad 2007, 148). Näin tutkittava ilmiö saa tietynlaisen hahmon tutkimusasetelman asettamissa rajoissa.

Edellä esittämäni teesit liittyvät eri aineistoesimerkeissä sitkeästi toistuviin tyylipiirteisiin ja konventioihin. Luonnostelemani pornon moodeihin, tyyliihin ja dynamiikkaan keskittyvä, tulkintatapojen välillä epämukavasti liikkuva analyysimuoto ei perustu oletuksille siitä, mitä porno on tai voi olla, mitä se merkitsee tai voi merkitä. Prosessi on ollut deduktiivisen sijaan pikemminkin induktiivinen, sillä esitän muodostamaani tutkimusaineistoon ja affektiivisiin kohtaamisiini perustuvia havaintoja siitä, kuinka porno toimii ja mitä se saa aikaan. Näiden kohtaamisten intensiteetti on vuosien mittaan vaihdellut samalla kun tutkimuksellinen asentoni on liikkunut pornokuvastojen lähelle, niistä kauemmas ja taas lähemmäs.

Mikäli lähestyisin pornoa kulttuurisena, yhteiskunnallisena tai poliittisena vertauskuvana, ei tällaiseen liikkeeseen olisi tarvetta. Tällöin pornon merkitykset olisivat jo aina valmiiksi annettuja ja tutkimus voisi löytää ne eri aineistoista yhä uudelleen. Tulkinnan etiikan kannalta on kuitenkin keskeistä katsella ja tunnustella pornoaineistoja samalla herkkyydellä kuin kulttuurisissa hierarkioissa ylempänä sijaitsevia teoksia. Kuten Eve Kosofsky Sedgwick (2003, 145–146) korostaa, tutkijan tulee olla avoin yllätyksille ja tutkimiansa tekstien voimalle sen sijaan, että tämä olettaisi tuntevansa niiden merkitykset ja mahdollisuudet jo ennalta. Feministisessä kulttuuritutkimuksessa tällainen uteliaisuudelle ja avoimuudelle perustuva lähtökohta on sinällään yleinen. Pornotutkimus taas on siinä mielessä poikkeuksellinen kenttä, että sen poliittiset rintamalinjat ovat jo jokusen vuosikymmenen ajan jakautuneet pornovastaisiin ja pornovastaisia ääniä vastustaviin puheenvuoroihin. Tämä kaksinapainen jännite torjuu yllätyksen mahdollisuuksia ja se on ohjannut feminististä pornotutkimusta mielestäni jo kyllin kauan.

Pornon kategorisen vastustamisen tai puolustamisen asemesta feministisen pornotutkimuksen on syytä olla herkempää lajityypin ominaispiirteille, kuten tässä artikkelissa erittelemilleni moodeille. Liioittelevat ja ylettömät pornokuvastot vaikuttavat yhdellä tasolla liiankin kirjaimellisilta: erontekoja ei tarvitse etsiä rivien välistä, sillä ne on kirjoitettu suurilla kirjaimilla ja tehostettu huutomerkkein. Samanaikaisesti tämä liioittelu ja ylettömyys tuottaa etäisyyttä ja omanlaisiaan lainausmerkkejä esitettyjen kuvastojen ympärille. Kauhun tai fyysisen komedian tapaan porno pakenee analyttistä katsetta, joka haluaa määritellä ja nimetä sen merkitykset. Tästäkin syystä feministisen analyysin ja kritiikin on hyvä tulla lähelle kohdettaan, ottaa sen erityisyydet vakavasti ja olla tarkkana sen

ominaispiirteiden suhteen. Lähelle tulemisen myötä tutkijan ja tutkimuskohteen väliset affektiiviset jännitteet muotoutuvat osaksi tutkimusprosessia ja sen muuttuvia dynamiikkoja. Tältä pohjalta on toivoakseni helpompi olla avoinna yllätyksille ja pornon voimalle koskettaa ja häiritä katsojiaan – myös tutkijoitaan.

Lähteet

Abel, Marco. 2007. *Violent affect: Literature, cinema, and critique after representation*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Armstrong, Isobel. 2000. *The radical aesthetic*. Oxford: Blackwell.

Arthurs, Jane. 2004. *Television and sexuality: Regulation and the politics of taste*. Berkshire: Open University Press.

Attwood, Feona. 2007. "No money shot? Commerce, pornography and new sex taste cultures." *Sexualities* 10(4): 441–456.

Barad, Karen. 2007. *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham: Duke University Press.

Bataille, Georges. 1986. *Erotism: Death & sensuality*. Kääntänyt Mary Dalwood. San Francisco: City Lights.

Bell, Jennifer Lyon. 2001. "Character and cognition in modern pornography." Teoksessa *Conference proceedings for affective encounters: rethinking embodiment in feminist media studies*, toim. Anu Koivunen ja Susanna Paasonen, 36–42. Turku: Turun yliopisto.

Bennett, David. 2001. "Pornography-dot-com: Eroticising privacy on the Internet." *The review of education / pedagogy / cultural studies* 23 (4): 381–391.

Bridges, Ana. 2010. "Methodological considerations in mapping pornographic content." Teoksessa *Everyday pornography*, toim. Karen Boyle, 34–49. London: Routledge.

Butler, Judith. 1993. *Bodies that matter: On the discursive limits of "sex."* London: Routledge.

- Chun, Wendy Hui Kyong. 2006. *Control and freedom: Power and paranoia in the age of fiber optics*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Di Lauro, Al and Rabkin, Gerard. 1976. *Dirty movies: An illustrated history of the stag film 1915–1970*. New York: Chelsea House.
- Genette, Gérard. 1986. *Narrative Discourse: An Essay in Method*. Kääntänyt Jane E. Lewin. Oxford: Basil Blackwell.
- Grosz, Elizabeth. 2006. "Naked." Teoksessa *The prosthetic impulse: From posthuman present to a biocultural future*, toim. Marquard Smith ja Joanne Morra, 187–202. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Hardy, Simon. 2009. "The new pornographies: Representation or reality?" Teoksessa *Mainstreaming sex: The sexualization of western culture*, toim. Feona Attwood, 3–18. London: I.B. Tauris.
- Jacobs, Katrien. 2007. *Netporn: DIY Web culture and sexual politics*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Jensen, Robert. 2007. *Getting off: Pornography and the end of masculinity*. Cambridge: South End Press.
- Kalha, Harri. 2007. "Pornografia halun ja torjunnan kulttuurissa." Teoksessa *Pornoakatemia!*, toim. Harri Kalha, 11–76. Turku: Eetos.
- Kendrick, Walter. 1996. *The secret Museum: Pornography in modern culture*. Second Edition. Berkeley: University of California Press.
- Kipnis, Laura. 1996. *Bound and gagged: Pornography and the politics of fantasy in America*. Durham: Duke University Press.
- Langman, Lauren. 2004. "Grotesque degradation: Globalization, carnivalization, and cyberporn." Teoksessa *Net.seXXX: Readings of sex, pornography, and the Internet*, toim. Dennis D. Waskul, 193–216. New York: Peter Lang.

- Magnet, Shoshana. 2007. "Feminist sexualities, race and the Internet: an investigation of suicidegirls.com." *New media & society* 9(4): 577–602.
- Mason-Grant, Joan. 2004. *Pornography embodied: From speech to sexual practice*. London: Rowman & Littlefield.
- McClintock, Anne. 1993. "Gonad the barbarian and the Venus flytrap: Portraying the female and male orgasm." Teoksessa *Sex exposed: Sexuality and the pornography debate*, toim. Lynn Segal ja Mary McIntosh, 111–131. New Brunswick: Rutgers University Press.
- McNair, Brian. 2002. *Striptease culture: Sex, media and the democratization of desire*. New York: Routledge.
- Miller-Young, Mireille. 2007. "Sexy and Smart: Black Women and the Politics of Self-Authorship in Netporn." Teoksessa *C'lick me: A netporn studies reader*, toim. Katrien Jacobs, Marije Janssen ja Matteo Pasquinelli, 205–216. Amsterdam: Institute of Network Cultures.
- Paasonen, Susanna. Ilmestyy. "Homespun: Finnporn and the meanings of the local." Teoksessa *Hard To Swallow: Reading Pornography On Screen*, toim. Darren Kerr ja Claire Hines. New York: Columbia University Press.
- Paasonen, Susanna. 2011. *Carnal resonance: Affect and online pornography*. Cambridge: MIT Press.
- Patterson, Zabeth. 2004. "Going on-line: Consuming pornography in the digital era." Teoksessa *Porn Studies*, toim. Linda Williams, 104–123. Durham: Duke University Press.
- Pearce, Lynne. 1997. *Feminism and the politics of reading*. London: Arnold.
- Penley, Constance. 2004. "Crackers and Whackers: The White Trashing of Porn." Teoksessa *Porn Studies*, toim. Linda Williams, 309–331. Durham: Duke University Press.
- Richardson, Diane. 1996. "Heterosexuality and social theory." Teoksessa *Theorising heterosexuality: Telling it straight*, toim. Diane Richardson, 1–20. Buckingham: Open University Press.

- Rubin, Gayle. 1995. "Misguided, Dangerous and Wrong: An Analysis of Anti-pornography Politics." Teoksessa *Gender, Race and Class in Media: A Text Reader*, toim. Gail Dines ja Jean M. Humez, 244–253. London: Sage.
- Russell, Diana E.H. 2000. "Pornography and rape: A causal model." Teoksessa *Feminism & Pornography*, toim. Drucilla Cornell, 48–93. Oxford: Oxford University Press.
- Sedwick, Eve Kosofsky. 2003. *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.
- Segal, Lynne. 1998. "Only the literal: The contradictions of anti-pornography feminism." *Sexualities 1*: 43–62
- Tyler, Megan. 2010. "'Now, that's pornography!' Violence and domination in *Adult Video News*." Teoksessa *Everyday pornography*, toim. Karen Boyle, 50–62. London: Routledge.
- Van Doorn, Niels. 2010. "Keeping it real: User-generated pornography, gender reification, and visual pleasure." *Convergence 16*(4): 411–430.
- Williams, Linda. 2004a, "Second thoughts on *Hard core*: American obscenity law and the scapegoating of deviance." Teoksessa *More dirty looks: Gender, pornography and power*, 2nd edition, toim. Pamela Church Gibson, 165–175. London: BFI.
- Williams, Linda. 2004b. "Skin flicks and the racial border: Pornography, exploitation, and Interracial Lust." Teoksessa *Porn Studies*, toim. Linda Williams, 271–308. Durham: Duke University Press.
- Williams, Linda. 2008. *Screening sex*. Durham: Duke University Press.